

Paulina Tomczykowska¹⁾

**SPOŁECZNE I EKONOMICZNE
UWARUNKOWANIA AKTYWNOŚCI
TURYSTYCZNEJ MŁODZIEŻY**

INFLUENCE SOCIAL AND ECONOMIC FACTORS
CONDITION ON TOURISM ACTIVITY OF YOUTH

Abstrakt

Celem niniejszego opracowania jest określenie, jaki wpływ na poziom aktywności turystycznej młodzieży mają czynniki społeczne i ekonomiczne. Czynniki ekonomiczne stanowią grupę silnych bodźców wpływających na aktywność turystyczną młodzieży. Związek poziomu aktywności turystycznej z sytuacją finansową jednostki jest bezsprzeczny. Elementy takie jak: podaż, popyt turystyczny i ceny usług turystycznych również odgrywają znaczącą rolę. Spośród czynników społecznych analizie poddano czas wolny i styl życia młodzieży, miejsce zamieszkania, typ szkoły oraz wpływ rodziny. Badaniami ankietowymi zostali objęci uczniowie klas I, II, III i IV w inowrocławskich szkołach ponadgimnazjalnych (łącznie 255 ankiet). Badania wykazały, że istnieje wyraźna zależność pomiędzy poszczególnymi czynnikami a poziomem aktywności turystycznej młodzieży. W artykule wykazano, że turystyka zaspokaja potrzeby

¹⁾ Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk o Ziemi, Katedra Gospodarki Przestrzennej i Turyzmu, ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń, e-mail: paulinatomczykowska@wp.pl.

młodzieży związane z wypoczynkiem oraz chęcią spędzania czasu z przyjaciółmi. Podróżowanie wpisuje się także w styl życia młodych ludzi, co należy wiązać ze wzrostem popularności zdrowego i aktywnego rozwoju. Czynnikiem ograniczającymi aktywność turystyczną są wysokie ceny produktów i usług turystycznych oraz brak dofinansowywania wyjazdów ze strony szkół lub zakładów pracy rodziców.

Słowa kluczowe: aktywność turystyczna młodzieży, turystyka, czynniki ekonomiczne, czynniki społeczne, popyt turystyczny, podaż turystyczna

Abstract

The purpose of this paper is to determine how the impact on the level of tourist activity youth have social and economic factor. Economic factors are a group of strong incentives affecting the tourist activity of youth. Relationship between the level of tourist activity and the financial situation of the individual is an undisputed. Factors such as supply, demand and prices of tourist services are also important. Among the social factors author focused on leisure time and lifestyle of youth, place of residence, type of school and the influence of the family. In the study used a questionnaire and interview method. Survey included students from classes I, II, III and IV in high schools in Inowrocław (total of 255 questionnaires). Studies have shown that there is a relationship between selected factors and the level of tourism activity of young people. The article shows that tourism meets the needs of young people associated with leisure and desire to spend time with friends. Traveling also fits into the lifestyle of young people. It is associated with rise in popularity of healthy and active development. The factors which limited the tourist activity are high prices tourism products and services and the lack of subsidizing trips from schools or workplaces parents.

Key words: tourism activity of youth, tourism, social factors, economic factors, tourism demand, tourism supply

Wstęp

Każdy proces zachodzący w przestrzeni geograficznej wynika z określonych przyczyn. Podejmując temat aktywności turystycznej, należy skupić się na jej uwarunkowaniach. W niniejszej pracy odniesiono się do czynników społecznych i ekonomicznych.

Badania z dziedziny ekonomiki konsumpcji oraz wybrane prace z zakresu ekonomicznych problemów rozwoju turystyki dzielą ogół czynników kształtujących spożycie na dwie podstawowe grupy: ekonomiczne i pozaekonomiczne. Czynniki ekonomiczne stanowią grupę silnych bodźców wpływających na aktywność turystyczną młodzieży, gdyż w dużej mierze jest ona zależna od zasobów finansowych gospodarstw domowych oraz popytu, podaży i cen usług turystycznych. Decyzje nabywcze konsumentów na rynku usług turystycznych, ze względu na złożoność i specyficzne cechy produktu turystycznego, poprzedzone są dużym zaangażowaniem (poszukiwanie informacji o miejscowości wyjazdu, poszukiwanie odpowiadających cenowo ofert noclegów itp., zakup sprzętu turystycznego, zakup map, przewodników). Wynika ono z tego, że wyjazd turystyczny związany jest zazwyczaj z dużymi nakładami finansowymi. Dlatego też związek poziomu aktywności turystycznej z sytuacją finansową jednostki jest bezsprzeczny. Spośród pobudek pozaekonomicznych scharakteryzowano czas wolny i styl życia młodzieży, miejsce zamieszkania, typ szkoły oraz wpływ rodziny. Celem pracy jest określenie wpływu poszczególnych czynników na aktywność turystyczną młodzieży.

W badaniu aktywności turystycznej młodzieży i czynników mających na nią wpływ posłużono się ankietą. Zastosowano 28 pytań różnego rodzaju: otwarte, dające całkowitą swobodę wypowiedzi, półotwarte i zamknięte. Wśród postawionych pytań zamkniętych znalazły się pytania alternatywne, dysjunktywne oraz koniunktywne. Zastosowano także pytania filtrujące i sprawdzające. W jednym z pytań, służącym badaniu opinii, użyto skali Likerta. Badania zostały przeprowadzone wśród uczniów wszystkich inowrocławskich

szkół ponadgimnazjalnych. Badaniami zostali objęci uczniowie klas I, II, III oraz IV (w technikach). Łącznie zebrano 255 ankiet.

Czas wolny i styl życia młodzieży

Z logicznego punktu widzenia coś takiego, jak czas wolny nie istnieje. Jak podaje K. Przećławski (1978), to nie czas jest wolny, tylko człowiek ma większą lub mniejszą swobodę w sposobie użytkowania go. Termin ten był wielorako definiowany. Danecki (Przećławski 1978) uważa go za nadwyżkę ponad czas snu oraz wszelkich prac o znaczeniu ekonomicznym czy będą to prace zarobkowe, czy czynności w gospodarstwie domowym, i zajęć z tymi pracami organicznie związanych. Dumazedier (Przećławski 1978) charakteryzuje czas wolny przez trzy klasyczne cechy: dobrowolność, niezarobkowość i przyjemność. Czas wolny to nie tylko szansa, ale także zagrożenie, zwłaszcza w odniesieniu do młodego pokolenia (Bochenek 2008). Jego nieumiejętne wykorzystanie może przyczynić się do szerzenia się zachowań patologicznych, dlatego tak ważne jest wykształcenie w młodzieży prawidłowych sposobów spożytkowania go.

Istnieją różne wzory zachowań w czasie wolnym wśród młodzieży. Zależą one m.in. od środowiska, w którym wychowują się młodzi ludzie, od miejsca zamieszkania, od warunków ekonomicznych panujących w domu. Nie sposób nie zgodzić się z twierdzeniem K. Przećławskiego (1978), że funkcja zachowań w czasie wolnym jest szczególnie istotna dla kształtowania osobowości młodego człowieka. Autor wyróżnia sześć sposobów spędzania czasu wolnego przez młodzież:

1. Związane z przyjętymi na siebie obowiązkami (choć nie wszyscy badacze podzielają ten pogląd np. wspomniany wyżej J. Dumazedier; Przećławski 1978):
 - a) dokształcanie,
 - b) pomoc rodzinie,

działalność organizacyjno-społeczna,
działalność religijna.

2. Związane z aktywnością podmiotu w jednej z dziedzin:
 - a) artystycznej,
 - b) technicznej,
 - c) sportowej,
 - d) turystycznej.

3. Związane z uczestnictwem w kulturze:
 - a) odbiór środków masowego przekazu (radio, TV, prasa, książki),
 - b) korzystanie z teatru, koncertów, wystaw i innych imprez artystycznych.

4. Związane z uczestnictwem w życiu społecznym:
 - a) przebywanie z sympatią,
 - b) spacerowanie z przyjaciółmi,
 - c) spotkania towarzyskie,
 - d) oglądanie imprez sportowych.

5. Związane z realizacją indywidualnych zamiłowań:
 - a) wszelkiego rodzaju hobby,
 - b) wypoczynek bierny.

6. Zachowania o charakterze patologii społecznej:
 - a) nadużywanie alkoholu,
 - b) narkomania,
 - c) nadużycia seksualne.

Również A. Kłoskowska (Przećławski 1978) dokonała pogrupowania wzorów zachowań młodzieży w czasie wolnym. Spośród dziewięciu zbiorów zachowań, obok społecznego, artystycznego, technicznego, sportowego, kulturowego, ludyczno-towarzyskiego i patologicznego, pojawia się typ turystyczny. Kolejny badacz, J. Węgrzynowicz (1978), uszczegółowił ten wzór, dokonując klasy-

fikacji zajęć turystycznych młodzieży. Za najbardziej rozbudowane i opanowane organizacyjnie autor uważa formy pobytowe, związane z wyjazdami młodzieży poza miejsce zamieszkania w czasie wakacji letnich i zimowych. Mniejszą popularnością, ze względu na trudności organizacyjne, cieszą się wędrówki wakacyjne. Również turystyka rodzinna, poza wczasami pobytowymi, jest mało rozwinięta. Autor dodaje ponadto, że formy zajęć turystycznych w miejscu zamieszkania lub w bezpośrednim jego pobliżu są bardzo ubogie, zarówno w czasie wakacji jak i w czasie roku szkolnego. Inne problemy w organizowaniu czasu wolnego dostrzega J. Królicki (2000). Według niego rozwój nauki i techniki skrócił czas pracy produktywnej, zwiększając tym samym czas pozostający poza pracą. Wzrastająca w społeczeństwach rozwiniętych ilość czasu wolnego młodzieży sprawia, że sposób jego spędzania staje się przedmiotem szczególnej troski wychowawczej.

Spośród licznych opracowań, jakie poświęcone są zagadnieniu czasu wolnego młodzieży (Przesławski 1979; Królicki 2000; Gałkowska 2000; Kamiński 1965), wyłania się podobny wniosek. Młodzież jest pozytywnie nastawiona do uprawiania turystyki w czasie wolnym, ponadto taka forma spędzania czasu jest uznawana za jedną z najatrakcyjniejszych. Potwierdzają to badania młodzieży inowrocławskich szkół ponadgimnazjalnych. Blisko 85% z nich uważa turystykę za ciekawą formę zagospodarowania wolnego czasu. Jednocześnie 40% uczniów w odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki były dla nich najważniejsze w toku podejmowania decyzji o wyjeździe, oceniło zasoby czasu wolnego na 5 punktów (w skali szkolnej od 1 do 5). Tym samym stał się to drugi, po zasobach finansowych, najwyżej oceniany element w procesie decyzyjnym młodzieży.

W odpowiedzi na pytanie, jaki procent czasu wolnego poświęca na turystykę, młodzież podawała zaskakująco wysokie wyniki. W niektórych przypadkach było to nawet 50%. Wartość uśredniona wyniosła 32%. Przy tym odsetek podawany przez młodzież licealną był wyższy niż wśród uczniów szkół technicznych i zawodowych. Wyniki przedstawiały się odpowiednio: 35, 32 i 28%. Widać również różnicę między uczniami mieszkającymi w miastach

i na wsi, między uczniami poszczególnych klas oraz między płciami. Z badań wynika, iż uczniowie klas drugich przeznaczają na turystykę najwięcej czasu spośród wszystkich klas. Widać również, że mieszkańcy miast częściej uczestniczą w turystyce niż ich koledzy mieszkający na wsi. Można zatem uznać, że urbanizacja będzie czynnikiem rozwoju turystyki typu *push* (wypychającego).

Jednakże w toku dalszych analiz odpowiedzi na kolejne pytanie ankietowe okazało się, że niewielki odsetek młodych ludzi wskazuje turystykę jako jedną z form zajęć, któremu poświęcają dużą ilość czasu wolnego, co kłóci się z zaprezentowanymi wynikami. Może to zatem wskazywać na rozdźwięk między pragnieniem częstego uprawiania turystyki a rzeczywistym czasem jej poświęcanym. Pytanie odnoszące się do czynności realizowanych w czasie wolnym ostatecznie weryfikuje ocenę ilości czasu poświęconego turystyce. Kiedy młodzież zestawia tę formę spędzania czasu wolnego z innymi podanymi w ankiecie czynnościami, uświadamia sobie, że turystyka wcale nie jest tą najpopularniejszą.

Analiza form spędzania czasu wolnego, które preferują inowrocławscy uczniowie, pokazała, że najchętniej spotykają się oni z przyjaciółmi, przy czym dziewczęta robią to nieco częściej. Dokładnie takie same wnioski wysnuła E. Gałkowska (2000), która zbadała sposoby spędzania czasu wolnego przez młodzież jednego z poznańskich liceów. Drugie miejsce w rankingu zajmuje surfowanie po internecie. Zajęciu temu oddaje się więcej przedstawicieli płci męskiej. Oglądanie telewizji zajmuje trzecią pozycję na liście i jest to jedyna forma spędzania czasu wolnego, w której chłopcy i dziewczęta uczestniczą w jednakowym stopniu. Na kolejnym miejscu uplasowało się uprawianie sportu. Ta forma bardziej przypadła do gustu płci męskiej. Aż 70% badanych, którzy wybrali tę formę spędzania czasu wolnego, stanowili chłopcy. Jednakże największe dysproporcje w spędzaniu czasu wolnego widoczne są na przykładzie gier komputerowych i tańca. Spośród wszystkich, którzy oddają się grom, blisko 90% stanowią chłopcy, odwrotna sytuacja zachodzi w przypadku tańca. Ponadto dziewczęta chętniej wybierają fotografowanie, czytanie książek i prasy, naukę języków obcych, gotowanie oraz wyjścia do kina. Uprawianie turystyki znajduje się

dokładnie po środku listy zajęć, którym młodzież oddaje się najczęściej w czasie wolnym. Tę formę 20% badanych uznało za jedną z tych, którym poświęcają najwięcej czasu wolnego. Proporcje między płciami były bardzo wyrównane: 48% stanowili chłopcy, 52% dziewczęta. Jednocześnie należy wspomnieć, że 85% wszystkich badanych uważa turystykę za ciekawą formę spędzania czasu.

Tym co ściśle łączy się z czasem wolnym, a zwłaszcza sposobem jego spędzania, jest styl życia, ponieważ wg A. Sicińskiego (1978) styl życia najdokładniej charakteryzują właśnie czynności podejmowane w czasie wolnym. Według B. Suchodolskiego (1990) definiowany jest on przez pewne zachowania charakterystyczne dla danego podmiotu, jest świadomym i refleksyjnym działaniem, na które składa się to, co jest naśladownictwem, jak i to, co jest próbą zdobycia wolności i oryginalności. Styl życia jest czymś, co wyróżnia daną zbiorowość spośród innych. Wśród wyróżników stylu życia najczęściej pojawiają się takie elementy, jak: sposób zachowania, wyznawane wartości, styl ubierania się oraz właśnie sposób spędzania czasu wolnego. To zdanie podziela A. Siciński (1973) i podaje, że styl życia to zespół codziennych zachowań specyficznych dla danej zbiorowości i jednostki; inaczej mówiąc, jest to charakterystyczny sposób bycia odróżniający jedną zbiorowość lub jednostkę od innych. Ponadto autor dodaje, że jest to przejaw zasad wyboru codziennego postępowania spośród repertuaru zachowań możliwych w danej kulturze.

Niestety coś takiego, jak jednorodny styl życia młodzieży nie istnieje. Potwierdza to W. Sroczyński (1995), który zauważa, że mówienie o określonym stylu życia dzieci i młodzieży jest trudne, jeśli w ogóle możliwe. Przy tak zróżnicowanym obrazie współczesnego młodego pokolenia trudno pokusić się o zdefiniowanie modelu życia, z którym utożsamiałaby się każda młoda jednostka. Jednakże style życia są ponadindywidualnymi cechami jakościowymi, gdyż są właściwe dla grup, a dopiero potem są przyswajane przez pojedyncze osoby. Należy ponadto nadmienić, iż styl życia nieodzownie łączy się z aktywnością danej grupy społecznej (Pietrasiński 1986). Wszelkie formy aktywności, które odróżniają jedną zbiorowość (lub jednostkę) od drugiej, z którą ją porównujemy, składają się

właśnie na styl życia. Takim rodzajem aktywności może być właśnie udział w turystyce.

Turystyka będzie zatem jednym z wyznaczników modelu życia, zwłaszcza w sferze behawioralnej. Bez wątpienia wpisuje się ona w ramy aktywnego i zdrowego stylu życia, zwłaszcza że w dzisiejszych czasach panuje moda na wspomniane modele. Bochenek (2008) uważa, że dynamiczny rozwój techniki i urbanizacji sprawił, że czas wolny stał się dobrem niemal powszechnym, ale z czasem zupełnie wyeliminował z życia człowieka ruch i pracę fizyczną. Dlatego też w społeczeństwie, a zwłaszcza u jego najmłodszych przedstawicieli, dostrzec można zwrot ku aktywności fizycznej i dbałości o swoje zdrowie. Jest to ważne, ponieważ ruch jest podstawowym czynnikiem stymulującym rozwój, a niewątpliwą zaletą turystyki jest to, że dysponuje ona szeroką ofertą, z której mogą skorzystać ludzie w każdym wieku (Bochenek 2008).

Na podstawie badań przeprowadzonych w inowrocławskich szkołach ponadgimnazjalnych można stwierdzić, że turystyka, jako forma spędzania czasu wolnego jest nieodzownym elementem stylu życia praktycznie każdego młodego człowieka. Idąc tym tropem, i zakładając, że jednostka ludzka jest nośnikiem stylu życia, cechującego daną zbiorowość, można wysunąć wniosek mówiący, że uprawianie turystyki będzie mniejszym bądź większym wyróżnikiem stylu życia współczesnej młodzieży, niezależnie od jej wewnętrznego zróżnicowania. Wypracowanie takiego stylu życia, w którym turystyka zajmie istotne miejsce, jest zatem strategicznym zadaniem społecznym (Bochenek 2008), którego wykonania powinny podejmować się rodziny, szkoły oraz inne instytucje odpowiedzialne za kształtowanie właściwych postaw i wzorów zachowania młodzieży. Zatem na pytanie postawione przez K. Przesławskiego: „Czy należy przyjąć, że turystyka staje się sposobem życia człowieka współczesnego?” (1984, s. 10), bez wątpienia można odpowiedzieć twierdząco.

Potrzeby turystyczne i motywy podejmowania aktywności turystycznej

Kiedy w ludzkim organizmie pojawia się stan niedoboru, kierujący aktywność na osiągnięcie tego, co przywróci zakłócone optimum życiowe organizmu, wówczas mówić można o potrzebie (Wartecka-Ważyńska 2007). Wielu badaczy z różnych dziedzin nauki, m.in. psychologii, filozofii, socjologii czy geografii, dokonało podziału potrzeb na kilka grup. Najbardziej znanym podziałem jest ten, który został sporządzony przez A.H. Maslova (Zimbardo 1999). Najczęściej przedstawia się go w formie piramidy. U jej podstawy znajdują się potrzeby fizjologiczne, które należy zaspakajać w pierwszej kolejności. Wyżej są potrzeby: bezpieczeństwa, afiliacji, szacunku i uznania, samorealizacji, wiedzy i zrozumienia. Na samym szczycie są potrzeby estetyczne. W myśl poglądów Maslowa, aktywność turystyczna jest prostą formą odpowiedzi na podstawowe potrzeby człowieka, jest także formą samorealizacji u osób, które przypisują jej określone wartości (Winiarski, Zdebski 2008). Turystyka może być dla młodzieży źródłem zaspokojenia zwłaszcza trzech ostatnich potrzeb z zaprezentowanej hierarchii.

Wspólne wycieczki z rówieśnikami, czy to realizowane w nieformalnej grupie koleżeńskiej czy organizowane instytucjonalnie, są szansą na nawiązanie i podtrzymanie pozytywnych kontaktów i współpracy przez jednostkę z grupą. Każdy w różnym stopniu pragnie dać i otrzymać przyjaźń, miłość czy inne uczucia. Niezaspokojenie tej potrzeby prowadzi do ryzyka zaburzeń psychicznych i poczucia odrzucenia. Potrzeba szacunku i uznania to chęć bycia niezależnym, zauważonym, ważnym, szanowanym, to również potrzeba otrzymania uznania od innych. Niezaspokojenie tych potrzeb prowadzi do braku pewności siebie i poczucia niskiej wartości. W przypadku turystyki młodzież zaspokaja tę potrzebę, gdy udaje się na wyjazd w prestiżowe miejsce, czym następnie może pochwalić się przed rówieśnikami.

Z kolei zaspokajanie potrzeb samorealizacji i wiedzy oraz rozumienia jest procesem dążenia do poczucia zadowolenia z podejmo-

wanych przez siebie działań, które stanowią wyraz najgłębszych pragnień człowieka. Potrzeba realizacji samego siebie również może być silnie związana z podejmowaniem aktywności turystycznej, gdyż to na jej drodze zwiększamy wiedzę o świecie i o ludziach. Zatem, jak podają Winiarski i Zdebski (2008), aktywność turystyczna spełnia w tym przypadku funkcję instrumentalną, nie stanowi zaś celu zasadniczego.

Potrzeby objawiają się w psychice człowieka jako bardziej lub mniej świadome motywy, które stanowią rodzaj bodźca uruchamiającego aktywność człowieka, gotowość organizmu do wykonania jednych, a unikania innych czynności (Farciać 2008). Badania motywów należą do najtrudniejszych. W literaturze z zakresu geografii dominują przede wszystkim opracowanie teoretyczne. Dla wyjaśnienia przyczyn podejmowania aktywności turystycznej należy odwołać się do istniejących koncepcji teoretycznych (Winiarski, Zdebski 2008). Jednocześnie należy odwoływać się do koncepcji, potrzeb, które ściśle łączą się z teoriami motywów (tab. 1).

Po analizie odpowiedzi na pytanie, jakie korzyści płyną z uprawiania turystyki, można stwierdzić, że udział w niej zaspokaja dużą ilość potrzeb młodzieży. Poprawa kondycji psychicznej i fizycznej zaspokaja potrzeby biologiczne. Wzmocnienie więzi rodzinnych wzmacnia poczucie bezpieczeństwa i miłości. Życie się z osobami z klasy lub szkoły zapewnia poczucie przynależności do grupy. Poznawanie nowych miejsc zwiększa wiedzę młodych ludzi o świecie, dzięki czemu mogą oni, choć w części, zaspokoić potrzebę samo-realizacji.

Z przeprowadzonych badań wynika, że podstawowym motywem wyjazdów turystycznych młodzieży była chęć wypoczynku. Spośród wszystkich odpowiedzi ta uzyskała najwyższy odsetek wskazań. Na kolejnych miejscach znalazły się chęć poznania nowych miejsc i ludzi oraz chęć dobrej zabawy. Łącznie te trzy motywy uzyskały blisko 65% wskazań. Na trzech kolejnych miejscach znalazły się chęć integracji z klasą, spędzenia czasu z rodziną oraz uczestniczenia w sporcie. Uczniowie zostali poproszeni o uzasadnienie, dlaczego zdecydują się na wyjazdy turystyczne. Przykłady najczęściej powtarzających się odpowiedzi zostały zgromadzone

Tab. 1. Przykłady motywów wyjazdów w oparciu o klasyfikację K. Przeclawskiego (Źródło: opracowanie własne)

Tab. 1. Examples of motives trips based on the classification of K. Przeclawski (Source: own elaboration)

l.p.	Kategoria motywów	Przykłady motywów
1.	Związane z pragnieniem udania się do określonego kraju lub miejscowości	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę zwiedzać nowe kraje oraz miejscowości w górach i nad morzem. 2. Chcę poznawać nowe miejsca. 3. Chcę zobaczyć jak najwięcej świata w swoim życiu.
2.	Związane z pragnieniem opuszczenia na jakiś czas miejsca swojego stałego zamieszkania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę wyjechać bez rodziny. 2. Chcę na jakiś czas „wyrwać się” z domu. 3. By opuścić dom.
3.	Związane z pragnieniem spędzenia czasu z kimś poza miejscem stałego zamieszkania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę udać się na wyjazd z dziewczyną/ chłopakiem na kemping. 2. Chcę wyjechać z przyjaciółmi nad morze. 3. Lubię wyjazdy ze znajomymi nad jeziora.
4.	Związane z zawarciem nowych znajomości	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę wyjechać, ponieważ na wyjazdach łatwo nawiązuje się nowe znajomości.
5.	Związane z pragnieniem zostania w zgodzie ze stereotypami obowiązującymi w środowisku, do którego się należy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę wyjechać w dane miejsce, ponieważ większość moich znajomych tam było.
6.	Związane z zaspokojeniem potrzeb emocjonalnych i estetycznych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Chcę wyjechać, bo w górach/nad morzem są piękne widoki. 2. Chcę poznać krajobraz wybrzeża/gór. 3. Ponieważ lubię podziwiać przyrodę i widoki. 4. Chcę poznać zwyczaje obcych kultur. 5. Chcę się dobrze zabawić.
7.	Związane z zaspokojeniem potrzeb twórczych	
8.	Związane z zaspokajaniem potrzeb biologicznych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ponieważ lubię podróżować. 2. Lubię zwiedzać. 3. Chcę odpocząć
9.	Związane z uprawianiem turystyki w szerokim tego słowa znaczeniu	

w tabeli 1, na podstawie klasyfikacji motywów sporządzonej przez K. Przeclawskiego (1984).

Poznanie i zrozumienie procesów motywacyjnych wśród turystów, zwłaszcza tych najmłodszych jest bardzo ważne ze względów strategicznych (Farciak 2008). Pozwala poznać ich oczekiwania i zaznajomić się z preferowanymi sposobami organizacji wyjazdów.

Ponadto wyodrębnienie motywów wyjazdów prowadzi do przyporządkowania podróźnego do określonego typu turysty. Każdy typ ma określone potrzeby, a co za tym idzie – odmienne sposoby ich zaspokojenia.

Typologią turystów, podobnie jak potrzebami i motywacjami, zajmował się K. Przeclawski (1996). Autor w swoich licznych badaniach podejmował przede wszystkim tematykę turystyki młodzieży, co doprowadziło go do stworzenia typologii młodych podróźnych. Dziewięciu typom przyporządkował on zespół charakterystycznych zachowań występujących podczas wyjazdów turystycznych (ryc. 1).

turysta poznający świat	<ul style="list-style-type: none"> • lubi zwiedzać i poznawać, jest ukierunkowany na aspekty bądź to przyrodnicze, bądź kulturowe i społeczne
turysta kontemplacyjny	<ul style="list-style-type: none"> • próbuje zrozumieć siebie, • na wyjeździe przenosi sprawy i życiowe decyzje
turysta poszukujący przyjaciół	<ul style="list-style-type: none"> • chce przebywać z innymi, • chce zawierać nowe przyjaźnie
turysta wypoczywający	<ul style="list-style-type: none"> • dąży do poprawy zdrowia i stanu psychicznego
turysta wyczynowy	<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza siebie, • lubi wysiłek fizyczny i pokonywanie przeszkód
turysta bawiący się	<ul style="list-style-type: none"> • lubi miło spędzać czas, • nastawiony na rozrywkę i przyjemności
turysta szukający przygód	<ul style="list-style-type: none"> • szuka przygód najczęściej o charakterze seksualnym, • najczęściej łączy się z typem turysty bawiącego się
turysta handlowiec	<ul style="list-style-type: none"> • nastawiony na zarobek • najczęściej wyjeżdża za granicę
turysta-konformista	<ul style="list-style-type: none"> • wierny stereotypom, • naśladuje innych i nie przejawia własnej inicjatywy

Ryc. 1. Typologia młodych turystów wg K. Przeclawskiego (Źródło: Przeclawski 1996)

Fig. 1. Typology of young tourists according to K. Przeclawski (Source: Przeclawski 1996)

Z badań ankietowych wynika, że wśród badanej młodzieży dominującymi typami są: turysta poznający świat (68%), wypoczywający (54%), bawiący się (37%), poszukujący przyjaciół oraz szukający przygód (19%), przy czym niektórzy z uczniów reprezentują dwa lub więcej typów. Typ poznający świat jest najbardziej charakterystyczny dla uczniów liceów, a uczniowie techników i szkół zawodowych w większości zaliczają się do grona turystów wypoczywających i bawiących się. Żaden z badanych nie był przedstawicielem turysty kontemplującego ani turysty-handlowca.

Kształtowanie się potrzeb turystycznych i charakteru motywacji poprzedzający zachowania turystyczne jest zjawiskiem niezmiernie złożonym (Kowalczyk 1997). Zarówno wyodrębnione typy turystów, jak i kategorie motywacji będą w przyszłości ulegać zmianom, gdyż proces zaspokajania potrzeb nigdy nie ustaje. Ponadto w wyniku dywersyfikacji produktów i usług ciągle będą się pojawiać nowe potrzeby i motywy oraz nowe sposoby osiągnięcia celów.

Miejsce zamieszkania jako determinanta aktywności turystycznej

Wśród ważnych czynników wpływających we współczesnym świecie na rozwój turystyki znajduje się urbanizacja. Między tymi dwoma zjawiskami istnieje ścisły i dwustronny związek. Im kraj lub region jest bardziej zurbanizowany, tym większa jest aktywność turystyczna jej mieszkańców (Gaworecki 2007). O urbanizacji można mówić w czterech aspektach: ekonomicznym, technicznym, społecznym i demograficznym (Gaworecki 2007). Ten ostatni związany jest z napływem ludności z obszarów wiejskich do miast. Łączy się to m.in. ze wzrostem gęstości zaludnienia na danym terenie, zanieczyszczeniem środowiska naturalnego czy wzrostem napięć społecznych. To sprawia, że ludzie zamieszkujący ośrodki miejskie chętniej podejmują decyzję o wyjeździe turystycznym. Chcą odpocząć, побыć na łonie natury i odbudować siły fizyczne i psychiczne. Ponadto wraz ze wzrostem liczby ludności miejskiej nastąpiło odej-

ście od zawodów rolniczych. Miało to swoje konsekwencje w upowszechnieniu się pięciodniowego tygodnia pracy i wolnych weekendów oraz urlopów, w czasie których można uprawiać turystykę. Odmienne sytuacja wygląda na obszarach wiejskich.

Z badań J. Raciborskiego (Wartecka-Ważyńska 2007) wynika, że rodziny rolników cechują się niższą aktywnością turystyczną niż rodziny miejskie. Dzieje się tak dlatego, że rodziny rolników są grupą społeczną, która jest najbardziej upośledzona w możliwości dysponowania czasem wolnym. Praca na roli jest bardzo zajmująca dla wszystkich członków rodziny, także dla tych w młodszym wieku. Rozdzielenie czasu wolnego od czasu poświęconego na pracę jest bardzo trudne. Kulminacja obowiązków, jakie należy wykonać będąc rolnikiem i pracując na roli, przypada na okres letni, czyli właśnie wtedy, kiedy panuje okres wakacyjnych wyjazdów. Niestety dzieci pomagają wówczas w pracach gospodarskich (Wartecka-Ważyńska 2007).

W niniejszej pracy korelatywny związek między miejscem zamieszkania a poziomem aktywności turystycznej został wykazany za pomocą testu chi-kwadrat. Test ten przy poziomie istotności $\alpha=0,01$ pozwolił odrzucić hipotezę zerową, mówiącą, że nie istnieje korelacja między miejscem zamieszkania a kierunkiem wyjazdów.

Okazało się, że młodzież miejska w ciągu roku uczestniczy w wyjazdach turystycznych częściej. Uczniowie z miast blisko dwa razy częściej wyjeżdżają za granicę niż ich koledzy ze szkoły mieszkający na wsiach. Fakt ten również wydaje się być powiązany z różnicami w poziomie dochodów. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele. Obok wcześniej wymienionych dysproporcji w zakresie ilości czasu wolnego dochodzą również różnice w zamożności rodzin miejskich i wiejskich. Dochód na jednego mieszkańca wsi jest niższy niż mieszkańca miasta. Jest to tendencja charakterystyczna dla całego kraju.

Wpływ rodziny i jej rola w podejmowaniu aktywności turystycznej

Najczęściej przytaczaną, znaną wszystkim, definicją rodziny jest uznanie jej za podstawową komórkę społeczną. Czapór (1968), rozszerzając ten termin, dodaje, że rodzina to pewien zbiór ludzi, którzy dążąc do wspólnych celów, jednocześnie stanowią odrębną całość. Według W. Okonia (2007) rodzina to mała grupa społeczna, składająca się z rodziców, ich dzieci i krewnych; rodziców łączy więź małżeńska, rodziców z dziećmi – więź rodzicielska, stanowiąca podstawę wychowania rodzinnego, jak również więź formalna określająca obowiązki rodziców i dzieci względem siebie.

Pierwsze lata życia dziecka to czas, w którym jest ono kształtowane przede wszystkim przez członków rodziny. Zmienia się to dopiero, kiedy dziecko zaczyna edukację w szkole podstawowej. Włodarek (Wartecka-Ważyńska 2007) nazywa ten okres pierwotną akulturacją. W dalszych okresach oczywiście wpływ ten nie ustaje, mimo tego, że dochodzą także inne czynniki oddziałujące na młodego człowieka. Jednakże wpływ domu rodzinnego na rozwój zachowań jest bezsprzecznie najważniejszy. Wartecka-Ważyńska (2007) dodaje, że rodzina przekazuje młodzieży uznawane wartości, tradycje czy sposoby spędzania czasu wolnego.

Dziś jednak, kiedy świat goni do przodu, a praktycznie każdy chce wyróżnić się z tłumu i być indywidualistą, nie ma miejsca na powielanie jakichkolwiek schematów. Potwierdzają to badania socjologiczne na temat pojmowania swojej tożsamości przez młodzież. Mead (Pawliczuk 2006) wyróżnia trzy typy kultur:

1. postfiguratywną,
2. kofiguratywną,
3. prefiguratywną.

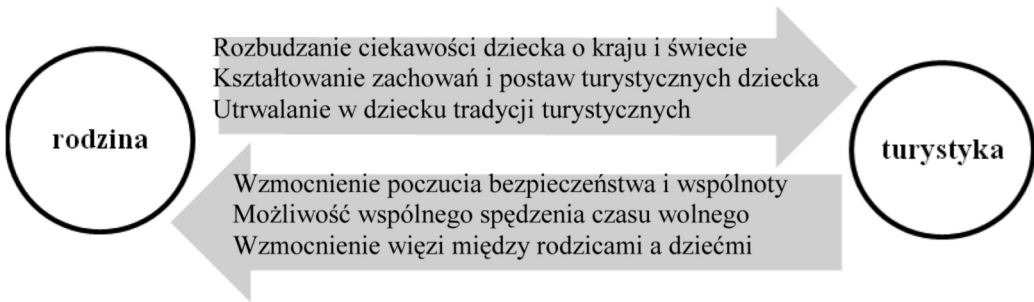
W pierwszym typie istnieją trwałe wzorce orientacji i identyfikacji. Ukształtowany porządek uznawany jest za naturalny i nie-

zmienny. Nikt go nie neguje i – co więcej – nie próbuje go zmienić. Młodzież chce przejąć ideały swoich przodków. Odszukanie swojej tożsamości jest zadaniem łatwym, ponieważ jest mu ona przypisana. Kultura, w której obecnie żyjemy, nazywana jest kofiguratywną. Wyróżnia się ona tym, że przodkowie mają jeszcze wpływ na styl życia i sposób zachowania się młodzieży, ale pokolenia charakteryzują się już odmiennością wzorców i sposobu myślenia. Kulturę tę wyróżnia konflikt pokoleń oraz świadoma rezygnacja młodych ludzi z wypracowanych przez starszych wzorów i zasad. Kultura prefiguratywna to kultura, która ma dopiero nadejść. Jej cechą szczególną jest to, że nastawiona jest na przyszłość. Wpływ na styl życia i zachowania wywiera tu młode pokolenie, a nie ludzie starsi.

Badania przeprowadzone w inowrocławskich szkołach ponadgimnazjalnych nie potwierdzają jednak chęci rezygnacji młodzieży z tradycji, które zostały wypracowane w ich rodzinach. Mowa tu o zwyczajach związanych z turystyką. Wręcz zdają się temu przeczyć: 90% badanej młodzieży w szkołach średnich w Inowrocławiu potwierdza, że w ich rodzinach jest tradycja wspólnego podróżowania. Ci sami uczniowie wyrażają również chęć kontynuowania tego zwyczaju w przyszłości. Tym samym nie potwierdziła się hipoteza zawarta w pracy, mówiąca o chęci odcięcia się młodzieży od wypracowanych w rodzinie wzorców. Młodzież wykazała chęć praktykowania tradycji turystycznych również w zakładanych w przyszłości przez siebie rodzinach.

Pozytywne odczucia względem turystyki rodzinnej uzasadniano w różnoraki sposób. Najczęstszym argumentem przedstawianym przez młodych ludzi było to, że wspólne podróżowanie wzmacnia więzi rodzinne. Mamy tutaj zatem do czynienia ze swoistym zjawiskiem sprzężenia zwrotnego. Nie tylko rodzina wywiera wpływ na zachowania turystyczne kształtujące się w młodym człowieku, ale również turystyka oddziałuje na życie rodzinne, pozwalając jej członkom na zacieśnianie więzi. Jest rzeczą wielce pozytywną, iż młodzi ludzie potrafią to zauważyć i docenić (ryc. 2).

W przypadku rodziny istotna jest więc łącząca małżonków między sobą, dzieci wobec siebie oraz rodziców z dziećmi. Współczesna rodzina ma coraz mniej czasu dla siebie. Jest to charakterystyczne

Ryc. 2. Wzajemne oddziaływania na siebie rodziny i turystyki (Źródło: opracowanie własne)

Fig. 2. Mutual interaction between the family and tourism (Source: own elaboration)

zwłaszcza dla rodzin miejskich, jej członków bardziej absorbują zajęcia, które rozgrywają się poza domem. Rodzice pracują często do późnych godzin nocnych, a dzieci uczestniczą w zajęciach pozaszkolnych. Rodzina jest ogniwem, w którym młody człowiek musi mieć poczucie więzi i bezpieczeństwa. Dlatego turystyka sprzyja integrowaniu rodziny, zacieśnianiu więzi, a to, że uczestniczy w niej młodzież, jest zjawiskiem bardzo pozytywnym (Przybylak 2003).

Spośród mnóstwa czynników, które wpływają na tworzenie i umacnianie więzi między członkami rodziny, najważniejszymi są przede wszystkim bycie razem oraz rozmowa. Ten fakt został również dostrzeżony przez młodzież. Wspólne spędzanie wakacji lub weekendów poza domem to czas, w którym rodzice odrywają się od codziennych obowiązków i mogą skupić się na sobie nawzajem oraz na dzieciach. Jak wynika z badań ankietowych, to rodzina najczęściej towarzyszyła badanym podczas ich wyjazdów. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że najczęściej organizatorami wycieczek byli rodzice uczniów i razem z nimi uczestniczyli w wypoczynku. Warto zwrócić uwagę na pewną prawidłowość. Wraz ze wzrostem wieku badanych maleje odsetek tych, którzy wyjeżdżają z rodzicami, i tych, którym rodzice organizują wypoczynek. Oznacza to, że starsza młodzież rzadziej udaje się w podróż w towarzystwie rodziny. Wybierają oni wyjazdy w grupach koleżeńskich, bądź z chłopakiem lub dziewczyną.

Uprawianie turystyki, jak podają H. Borne i A. Doliński (1998), jest jedną z ciekawszych form spędzania czasu wolnego przez rodzinę. To dzięki niej mogą być realizowane wychowawcze i poznawcze funkcje turystyki kształtujące rozwój człowieka oraz przygotowujące go do życia w społeczeństwie. Poznawanie kraju ojczystego, regionu, miejsca zamieszkania, jak również gromadzenie o nim różnych wiadomości, ciekawostek i informacji jest motywem przewodnim tego rodzaju turystyki. Zdobywając określony zasób wiedzy, umiejętności i sprawności poszczególni członkowie rodziny mają możliwość orientacji w otaczającej rzeczywistości pod względem przyrodniczym i społecznym oraz kształtują w sobie nawyki właściwych zachowań turystycznych.

Jednakże funkcja rodziny nie ogranicza się jedynie do przekazywania potomkowi wartości i kształtowania prawidłowych postaw. Zapewnienie poczucia wspólnoty i więzi nie będzie możliwe bez odpowiedniego zaplecza ekonomicznego. Jak podaje A. Wartecka-Ważyńska (2007), we współczesnym świecie pojęcie rodziny jest praktycznie tożsame z gospodarstwem domowym. Zatem sytuacja finansowa każdej rodziny jest równocześnie czynnikiem uzależniającym jej funkcjonowanie. Wysokość dochodów na jednego członka rodziny odgrywa ważną rolę w życiu każdego z nich, jednak szczególnie duży wpływ ma ona właśnie na dziecko. Dzieje się tak dlatego, że oddziałuje ona na każdy bez wyjątku aspekt rozwoju młodego człowieka. Dzięki dobrej kondycji finansowej gospodarstwa domowego rodzice potrafią zagwarantować dziecku korzystne warunki socjalne, konsumpcyjne, wychowawcze oraz, co ważne z punktu widzenia tematu niniejszej pracy, rekreacyjne.

Rekreacja, rozumiana jako forma działania wybrana dobrowolnie przez człowieka ze względu na osobiste zainteresowania i dla własnej satysfakcji, podejmowana poza obowiązkami zawodowymi, społecznymi i domowymi; stanowi rodzaj wypoczynku i jest jednocześnie rozrywką (Encyklopedia Powszechna PWN, 1973), obejmuje również turystykę. Wpływ sytuacji finansowej rodziny na aktywność turystyczną młodzieży został szerzej omówiony w części poświęconej ekonomicznym determinantom wpływającym na aktywność turystyczną. Jednak czynniki finansowe nie są jedynymi,

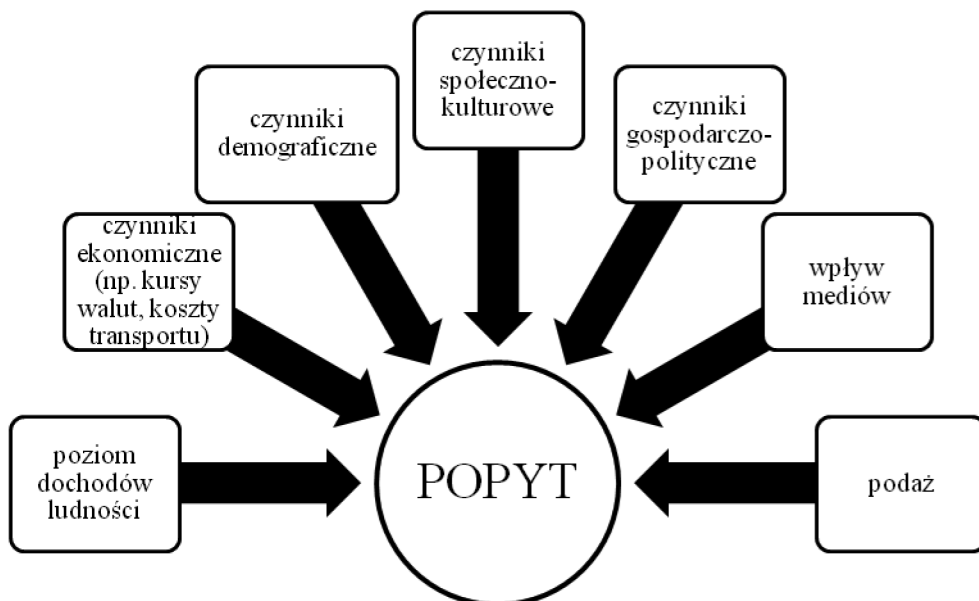
które wpływają na kształtowanie się postaw młodego człowieka wychowywanego w danym środowisku rodzinnym. Wielkie znaczenie ma również poziom edukacji w poszczególnych gospodarstwach domowych. Jak podaje R. Brudnicki (2006), na stan edukacji składają się różne elementy, wśród których najważniejsze znaczenie ma oczywiście poziom wykształcenia.

Nie do zakwestionowania są wyniki badań, z których wynika duża zależność między poziomem wykształcenia a przynależnością do określonej grupy społeczno-zawodowej. W zależności od tego, do jakiej społeczności zalicza się dana rodzina, można określić sposób wypoczynku poszczególnych rodzin oraz określić ich wpływ na kształtowanie się aktywności turystycznej młodzieży (Wartecka-Ważyńska 2007). Rodziny, w których rodzice są pracownikami sfery umysłowej i zarazem posiadają wyższe wykształcenie, mają większą świadomość turystyczną, którą starają się również ukształtować we własnych dzieciach. Tacy rodzice potrafią również lepiej od pozostałych dostrzec, jak ważna w życiu i rozwoju dziecka jest aktywność, w tym także turystyczna. Rozwija ona wiedzę o świecie oraz pokazuje, jak atrakcyjnie spędzać czas wolny. Dzieci wykształconych rodziców mają zazwyczaj częstszy kontakt z literaturą, internetem, kinem czy teatrem. To niewątpliwie wpływa na poszerzenie ich horyzontów myślowych i budzi dalszą ciekawość świata, która niewątpliwie może być zaspokajana na drodze turystyki.

W rodzinach o wysokim poziomie aktywności turystycznej dzieci będą próbowały naśladować rodziców, powielając ich zachowania. Doniosłą rolę, jaką w tym cyklu odgrywają rodzice, podkreśla B. Chmielowski (1978), pisząc, iż nie ulega wątpliwości fakt, że dziecko w domu rodzinnym poznaje określone sposoby spędzania czasu wolnego, zarówno biorąc udział w czynnościach wczasowych, kultywowanych przez dom, jak i przyswajając sobie wartości w nim uznawane.

Popyt, podaż oraz ceny produktów i usług turystycznych

Popytem nazywamy ilość poszukiwanego dobra przy danej cenie, a przyczyną powstawania popytu turystycznego jest chęć uprawiania turystyki przez coraz większe grono ludzi (Galecki, Golebski 1980). Ma on różny charakter ze względu na różne czynniki, które go kształtują (ryc. 3). Cechą charakterystyczną popytu turystycznego jest jego indywidualny charakter, realizowany przez jednostki stanowiące gospodarstwo domowe lub jego część (Łazarrek 2004). Turystyka w każdym gospodarstwie domowym, a nawet u każdego człowieka, może znajdować się w innym miejscu w hierarchii potrzeb. Potwierdza to S. Wodejko (1997), podając, że prawidłowości dotyczące tej kategorii ekonomicznej w turystyce nie są *per analogiam* takie same, jak we wszystkich innych przypadkach.

Ryc. 3. Czynniki kształtujące popyt turystyczny (Źródło: opracowanie własne)

Fig. 3. Factors affecting tourism demand (Source: own elaboration)

Związek między poziomem dochodów ludności a poziomem aktywności turystycznej jest oczywisty, co podkreśla wielu badaczy (por. Brudnicki 2006; Wartecka-Ważyńska 2007). Związek między dochodem a wydatkami na turystykę nazywany jest dochodową elastycznością popytu. Zagadnienie to zostanie poruszone w dalszym rozdziale. Do czynników demograficznych i społeczno-kulturowych zaliczamy takie elementy, jak: środowisko otoczenie miejsca zamieszkania, urbanizacja i zasoby czasu wolnego, które zostały omówione we wcześniejszych rozdziałach. Nie bez znaczenia pozostają również cechy osobowościowe. Do najważniejszych składników osobowości należą: motywacja, potrzeby, postawy, inteligencja, zdolności, temperament i zainteresowania (Brudnicki 2006; Wartecka-Ważyńska 2007). Jak wykazały wcześniejsze analizy, turystyka leży w kręgu zainteresowań młodzieży inowrocławskiej, a jej uprawianie stwarza wiele możliwości rozwijania osobowości młodych ludzi (Alejziak 1999).

Do czynników gospodarczo-politycznych zalicza się pokój między narodami oraz stabilizację w danym kraju. Wszelkie wojny, konflikty hamują rozwój turystyki (Łazarek 2004). Ponadto rozwój gospodarczy kraju ma silny wpływ na wzrost zamożności społeczeństwa, a co za tym idzie, na wzrost popytu turystycznego. W grupie czynników gospodarczo-politycznych znajduje się także wprowadzenie i upowszechnienie ustawodawstwa socjalnego związanego m.in. z popularyzowaniem płatnych urlopów (Łazarek 2004). Dzięki temu rodzice zyskaliby dodatkowy czas wolny, który mogliby wykorzystywać na wyjazdy turystyczne wraz z dziećmi. Kolejnym elementem w zespole tych czynników jest polityka proturystyczna, objawiająca się np. dopłatami do wypoczynku dzieci i młodzieży finansowanymi m.in. przez zakłady pracy ich rodziców, organizacje turystyczno-krajoznawcze bądź szkoły.

Najwyższy odsetek badanej młodzieży zgadza się ze zdaniem, że ceny usług turystycznych są główną przeszkodą w uprawianiu turystyki. Jedynie 15% z nich nie uważa, że ich ceny ograniczają im udział w wyjazdach turystycznych. Jedynie 14% nie ma zdania w tej kwestii. Ponad 60% młodych ludzi skłania się ku opinii, że dofinansowywanie turystyki miałyby aktywizujący wpływ na częstotliwość ich podróżowania. Największy odsetek młodzieży nie zgadza się z poglądem, że sytuacja gospodarczo-polityczna w Polsce nie

sprzyja uprawianiu turystyki, ale jednocześnie aż 40% badanych nie ma zdania na ten temat (tab. 2).

We współczesnym świecie ogromną rolę we wzbudzaniu potrzeb i inspiracji odgrywają środki masowego przekazu, zwłaszcza telewizja i internet. Biorąc pod uwagę fakt, że coraz więcej młodych ludzi ma dostęp do internetu (Grzywa, Pociecha 2006) oraz, że spędzają oni na surfowaniu po nim znaczną część czasu wolnego, stwierdzić należy, że pojawiające się w nim reklamy, opatrzone najczęściej bardzo sugestywnymi zdjęciami, z pewnością nie pozostają bez wpływu na wyobraźnię młodzieży.

Tab. 2. Ocena stopnia zgodności z wybranymi elementami kształtującymi popyt turystyczny (w %), (Źródło: opracowanie własne)

Tab. 2. Assessment of the degree of compliance selected elements shaping the tourist demand (%), (Source: own elaboration)

Wybrane elementy kształtujące popyt turystyczny	Stopień zgodności*				
	1	2	3	4	5
Gdyby cenę usług i produktów turystycznych były niższe, podróżowałbym częściej.	6	9	14	26	45
Gdyby oferta biur turystycznych i szkół była ciekawsza podróżowałbym częściej.	12	17	25	23	23
Obecna sytuacja gospodarcza w kraju nie sprzyja uprawianiu turystyki.	14	19	40	17	10
Gdyby turystyka była dofinansowywana np. przez szkołę lub zakład pracy rodziców, podróżowałbym częściej.	10	10	19	31	30

*) oznaczenia: **1** absolutnie się nie zgadzam, **2** raczej się nie zgadzam, **3** nie mam zdania, **4** raczej się zgadzam, **5** absolutnie się zgadzam

Zainspirowany konsument, który zdecyduje się na wyjazd turystyczny, zacznie szukać na rynku odpowiadającego mu dobra bądź usługi. Producenci są gotowi zaoferować mu wówczas pewną ich ilość za odpowiednią cenę. Zjawisko to nazywane jest podażą. Jednakże w odniesieniu do turystyki należy je nieco zmodyfikować. Zatem przez podaż turystyczną rozumie się ilość produktu turystycznego oferowaną na sprzedaż w danym czasie i po danej cenie (Wodejko 1997).

Podaż turystyczną dzieli się na pierwotną i wtórną. Do pierwszej zalicza się walory turystyczne, do drugiej komplementarne dobra i usługi turystyczne (Łazarek 2004). Podaż turystyczna powinna odpowiadać popytowi turystycznemu w zakresie przejazdów, zakwaterowania, wyżywienia czy usług pośrednictwa. To wszystko znajduje odzwierciedlenie w gotowych produktach turystycznych w postaci wycieczek i pobytów oferowanych przez biura turystyczne. Jak podkreśla Wartecka-Ważyńska (2007), biura turystyczne mają coraz większe znaczenie dla rozwoju turystyki młodzieżowej. W biurze podróży produktem turystycznym mogą być zarówno pojedyncze usługi, jak i zestawienie różnych elementów. W przypadku produktu turystycznego, będącego kombinacją kilku składowych, biuro występuje jako organizator podróży. Jest to sytuacja, w której występuje ono w swoim imieniu i dostarcza za łączną cenę całość usług złożonych najczęściej z przewozu i pobytu. Wycieczki takie nazywane są zryczałtowanymi (Łazarek 2004).

W większości młodzież jest zadowolona z oferty, jaka jest kierowana do nich zarówno przez biura podróży, jak i przez szkoły – 51% badanych zgadza się z tym poglądem. Najwięcej zadowolonych z ofert proponowanych zarówno przez biura, jak i placówki oświatowe jest wśród uczniów liceów – 57%. Wynika to prawdopodobnie z faktu, że młodzież licealna najczęściej uczestniczy w wycieczkach szkolnych oraz nauczyciele tych szkół chętniej niż inni podejmują się ich organizacji.

Mniejszy odsetek badanych – 25% przyznaje, że tylko biura podróży mają ciekawą ofertę turystyczną skierowaną do młodzieży, a szkoły nie są w stanie zaproponować ciekawej wycieczki. Z kolei 5% uznało, że zachodzi sytuacja odwrotna, czyli że to szkoły proponują ciekawszą ofertę. Warto nadmienić, że żaden uczeń szkoły zawodowej nie zgodził się z tym twierdzeniem. Fakt ten nie powinien dziwić, jeśli weźmie się pod uwagę, że nauczyciele tych szkół najmniej chętnie organizują wycieczki. Aż 19% badanych uważa, że żadna z tych instytucji nie ma ciekawych ofert turystycznych dla młodzieży. Z tym twierdzeniem zgodziło się 33% uczniów szkół zawodowych oraz 14% uczniów liceów i techników.

Cena, jako element sprzedaży, występuje również w turystyce. Występuje pod różnymi nazwami, np. cena wycieczki, cena noclegu, cena

biletu lotniczego, cena wstępu do muzeum (Łazarek 2004). Jest to zatem suma pieniędzy, za którą konsumenci nabywają towary lub usługi od producentów lub pośredników. Ceny pełnią także funkcję informacyjną i stanowią podstawę wyboru. Wywierają wpływ na strukturę globalnego popytu i podaży turystycznej (Łazarek 2004). Aż 71% uczniów badanych w inowrocławskich szkołach stwierdziło, że zgadzają się – bądź absolutnie się zgadzają – ze zdaniem, które mówi, że gdyby cena usług i produktów turystycznych była niższa, podróżowaliby częściej (tab. 2). Zatem bez wahania można uznać, że wysokie ceny zarówno usług, jak i produktów turystycznych były znacznym czynnikiem utrudniającym uprawianie turystyki młodzieży. Podobne obserwacje poczyniła A. Wartecka-Ważyńska (2007). Wszyscy przedstawiciele grup społeczno-zawodowych przebadanych przez tę autorkę (rolnicy, pracownicy fizyczni, pracownicy umysłowi strefy produkcyjnej i budżetowej, właściciele zakładów pracy, emeryci, renciści, gospodynie domowe, bezrobotni) stwierdzili, że ceny usług turystycznych są bezwzględnie zbyt wysokie.

Wydatki młodzieży związane z aktywnością turystyczną

Prowadzone badania wykazały, że wyjazdy turystyczne młodzieży są najczęściej finansowane przez ich rodziców – 83% ankietowanych odpowiedziało, że pieniądze potrzebne na realizację celów turystycznych otrzymało od rodziny. Część z nich dodatkowo podejmowała się pracy zarobkowej, by wyjechać. Łączny odsetek badanych, którzy pracowali, by udać się na wypoczynek, wyniósł 35%. Wśród tej części badanych można zauważyć pewne prawidłowości. Najwyższy odsetek młodych ludzi, którzy za zarobione przez siebie pieniądze opłacili wyjazd turystyczny, uczęszczał do szkół zawodowych – 46%, w dalszej kolejności byli uczniowie techników – 35%. Wśród licealistów osoby pracujące stanowiły 28%.

Kolejna prawidłowość jest zauważalna na przykładzie źródeł finansowania wyjazdów przez młodzież mieszkającą na wsi i w mie-

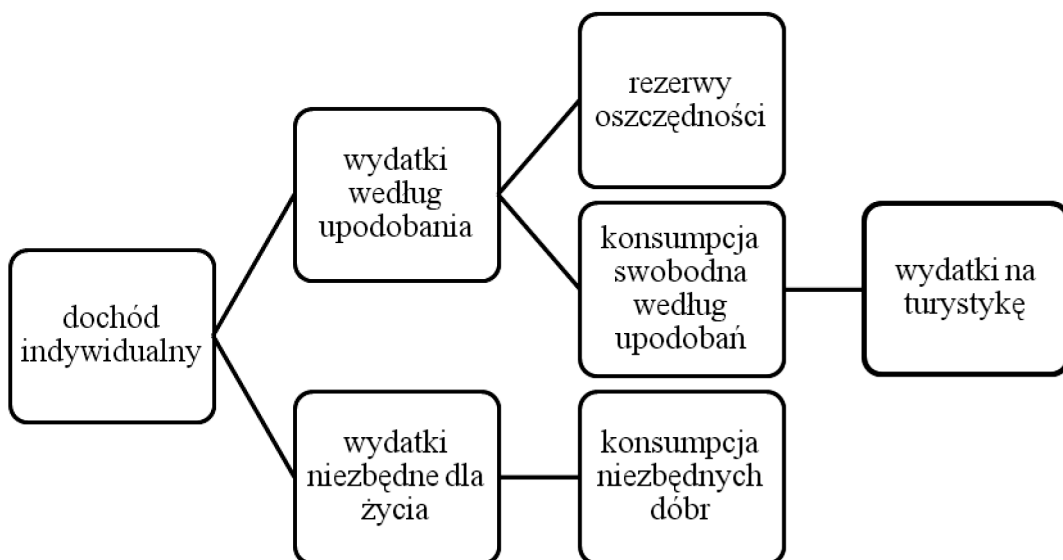
ście. Wśród tych pierwszych aż 45% pracowało, by opłacić podróż, a wśród młodzieży miejskiej 34%. Ma to prawdopodobnie związek z faktem, że rodziny miejskie cechuje nieco wyższa zamożność niż wiejskie. Teza ta potwierdziła się w rozmowach z nauczycielami, którzy przyznają, że czynnik finansowy stanowi największą przeszkodę w uczestnictwie badanych w wycieczkach szkolnych. Najczęściej przeciwko cenom wyjazdów oponują rodzice uczniów zamieszkujących tereny wiejskie. Ponadto wśród źródeł finansowania podróży i pobytu poza stałym miejscem zamieszkania młodzież wymieniła rentę po zmarłym rodzicu, stypendium sportowe oraz dofinansowania z zakładu pracy rodziców.

Najtańsze w realizacji, z racji czasu ich trwania, są wyjazdy jednodniowe – 55% badanych, którzy wzięli w nich udział, przeznaczyło średnio na ten cel poniżej 50 zł, a dla 29% był to wydatek większy niż 50 zł, lecz nie większy niż 100 zł. Jedynie 16% badanych wydała więcej. Ponadto 22% tych, którzy poza miejscem stałego zamieszkania przebywali od 2 do 4 dni, wydało na wyjazd nie więcej niż 100 zł, a 38% przeznaczyło na podróż mniej niż 200 zł. Tylko 1% mniej badanych wydało na ten cel od 201 do 500 złotych. Pozostali wydali więcej. Średnia kwota, którą młodzi przeznaczali na wyjazdy 2-4-dniowe, wyniosła 240 złotych. Wśród uczniów udających się na wypoczynek trwający powyżej 4 dni dominował odsetek tych, którzy na wyjazd przeznaczyli poniżej 300 zł. Stanowili oni 43% wyjeżdżających. Kwotę od 301 do 500 złotych przeznaczyło na taki wyjazd 29% badanych. O 6% mniej wydało od 501 do 1000 zł. Dla reszty podróz i pobyt okazał się droższy niż 1000 zł.

Wiele badań potwierdza zależność uczestnictwa w turystyce od sytuacji materialnej rodziny. Między dochodem miesięcznym na głowę w rodzinie a oceną warunków życia, za względu na możliwość wypoczynku, istnieje istotna zależność statystyczna, co wykazała Wartecka-Ważyńska (2007). Autorka ta, analizując aktywność turystyczną młodzieży wielkopolskiej, objęła badaniami także rodziny młodych ludzi. W 43% przypadków, w których respondent określił sytuację materialną rodziny jako bardzo złą, możliwość wypoczynku została oceniona na 1 punkt (w skali szkolnej od 1 do 6). Jedynie 4% tych ankietowanych oceniła ją na 6 punktów. Natomiast w sy-

tuacji, w których odpowiadający określili sytuację finansową jako bardzo dobrą, odsetek odpowiedzi, w których możliwościom wypoczynku przyznano 1 punkt, udział spadł do 8%, a ankietowanych przyznających 5 bądź 6 punktów wyniósł łącznie 40%.

Udział w turystyce i wypoczynku dzieci i młodzieży jest swego rodzaju odzwierciedleniem sytuacji materialnej społeczeństwa – na te formy spędzania wolnego czasu mogą sobie pozwolić rodziny lepiej sytuowane. Z badań nad wydatkami z budżetów rodzinnych wynika, że wysoki poziom dochodów odzwierciedla się we wzroście popytu turystycznego (Wodejko 1997). Wydatki na turystykę w gospodarstwach domowych pojawiają się dopiero w ramach funduszu konsumpcji swobodnej (ryc. 4).

Ryc. 4. Struktura wydatków w gospodarstwie domowym (Źródło: Wodejko 1997, nieco zmienione)

Fig 4. The structure of household expenditure (Source: Wodejko 1997, slightly modified)

Potwierdzają to również badania przeprowadzone w inowrocławskich szkołach ponadgimnazjalnych. Wśród uczniów deklarujących bardzo dobrą i dobrą sytuację materialną częstotliwość

wyjazdów była większa niż wśród tych, którzy ocenili ją na przeciętną lub złą. Badani twierdzący, że sytuacja materialna ich rodzin jest bardzo dobra, uczestniczyli łącznie w 35% wszystkich wyjazdów, które odbyły się w 2008 r. Należy nadmienić, że uczniowie ci byli grupą ponad dwukrotnie mniej liczną od tych deklarujących dobrą sytuację materialną, którzy byli uczestnikami 36% wszystkich odbytych podróży.

Młodzi ludzie uważający, że ich sytuacja finansowa jest przeciętna, stanowili 23% badanych i byli uczestnikami 18% odbytych wyjazdów. Badani, którzy uważają, że mają złe warunki materialne, oraz ci, którzy nie udzielili odpowiedzi na to pytanie w ankiecie, wzięli udział w zaledwie 11% wszystkich zrealizowanych podróży. Analiza ta pokazuje, że liczba odbytych w ciągu roku wyjazdów zależy od deklarowanego poziomu zamożności badanego. Potwierdza to także test chi-kwadrat. Pozwolił on na odrzucenie hipotezy zerowej przy poziomie istotności $\alpha=0,01$, że nie istnieje korelacja między poziomem zamożności badanego ucznia a poziomem jego aktywności turystycznej.

Podsumowanie

Badania przeprowadzone w inowrocławskich szkołach ponadgimnazjalnych pozwoliły zebrać bogaty materiał faktograficzny dotyczący aktywności turystycznej młodzieży i jej uwarunkowań. Zastosowane metody i narzędzia badawcze dały możliwość zweryfikowania postawionej hipotezy, że czynniki ekonomiczne stanowią grupę silnych bodźców, które w znacznym stopniu modelują aktywność turystyczną młodzieży. Wykazano, że związek między poziomem aktywności turystycznej a sytuacją finansową rodziny badanych jest bezsprzeczny. Uczniowie wywodzący się z majątniejszych domów znacznie częściej podejmowali aktywność turystyczną w porównaniu do ich mniej zamożnych kolegów. Ogromne znaczenie miał również wpływ rodziny. W rodzinach cechujących się wysokim poziomem aktywności turystycznej dzieci próbowały

naśladować rodziców, powielając ich turystyczne zachowania. Przy tym poziom ten był wyższy w rodzinach miejskich niż wiejskich, co wynika z ich ogólnie lepszej sytuacji majątkowej. Wpływ rodziny jest istotny również dlatego, że w większości przypadków to rodzice są fundatorami wyjazdów turystycznych swoich dzieci.

W artykule wykazano ponadto, że turystyka zaspokaja potrzeby młodzieży związane z wypoczynkiem oraz chęcią spędzania czasu z przyjaciółmi. Podróżowanie wpisuje się także w styl życia młodych ludzi, co należy wiązać ze wzrostem popularności zdrowego i aktywnego rozwoju. Czynnikiem ograniczającym aktywność turystyczną są wysokie ceny produktów i usług turystycznych oraz brak dofinansowywania wyjazdów ze strony szkół lub zakładów pracy rodziców. Turystyka młodzieży jawi się jako bardzo ciekawy i, jak dotąd, mało poznany problem. W tym celu należy prowadzić dalsze badania empiryczne z tego zakresu. Niniejsza praca stanowi przyczynek do opracowań w szerszej skali czasowej i przestrzennej.

LITERATURA

Alejsiak W., 1999, *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*. Wyd. Albis, Kraków.

Bochenek M., 2008, *Turystyka w edukacji dzieci i młodzieży*. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Biała Podlaska.

Borne H., Doliński A., 1998, *Organizacja turystyki*. [w:] Gaworecki W. (red.), *Turystyka*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

Brudnicki R., 2006, *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania zachowań turystycznych mieszkańców Torunia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Chmielowski B., 1978, *Czas wolny dzieci miejskich*. [w:] Przeclawski K. (red.), *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Czapór C., 1968, *Rodzina a wychowanie*. Instytut Wydawniczy Nasza Księgarnia, Warszawa.

Encyklopedia Powszechna PWN, 1973. Tom 2, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Farciak R., 2008, *Potrzeby i motywacje turystyczne* [w:] Kurek W. (red.), *Turystyka*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Gałęcki R., Gołębski G., 1980, *Ekonomika turystyki*. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań.

Gałkowska E., 2000, *Sposoby spędzania czasu wolnego przez młodzież XIV Liceum Ogólnokształcącego im. Kazimierza Wielkiego w Poznaniu*. [w:] Kielbasiewicz-Drozdowska I., Marcinkowski M., Siwińskiego W. (red.), *Aktywność rekreacyjna, sportowa i turystyczna w różnych środowiskach społeczno-zawodowych: diagnoza i propozycje rozwiązań*. Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego, Wyższa Szkoła Oficerska im. Stefana Czarnieckiego, Poznań.

Gaworecki W., 2007, *Turystyka*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

Grzywa M., Pocięcha M., 2006, *Analiza aktywności turystycznej polskich internautów*. [w:] Nowakowska A., Przydział M. (red.), *Turystyka w badaniach naukowych – prace ekonomiczne*. Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Rzeszów.

Kamiński A., 1965, *Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Kowalczyk A., 1997, *Geografia turystyki*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Królicki J., 2000, *Preferowane przez młodzież zachowania rekreacyjne w czasie wolnym*. [w:] Kielbasiewicz-Drozdowska I., Marcinkowski M., Siwińskiego W. (red.), *Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki, Aktywność rekreacyjna, sportowa i turystyczna w różnych środowiskach społeczno-zawodowych: diagnoza i propozycje rozwiązań*. Akademia Wychowania Fizycznego im.

Eugeniusza Piaseckiego, Wyższa Szkoła Oficerska im. Stefana Czarnieckiego, Poznań.

Łazarek R., 2004, *Ekonomika turystyki*. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.

Okoń W., 2007, *Nowy słownik pedagogiczny*. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.

Pawliczuk W., 2006, *Definicje terminu „młodzież” – przegląd koncepcji*. Postępy Nauk Medycznych, 6. Klinika Psychiatrii Wieku Rozwojowego AM w Warszawie, Warszawa.

Pietrasziński Z., 1986, *Sam sięgnij do psychologii*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Przeclawski K., 1978, *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Przeclawski K., 1979, *Po pracy i nauce. Wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*. Instytut Wydawniczy Centralnej Rady Związków Zawodowych, Warszawa.

Przeclawski K., 1984, *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*. Instytut Wydawniczy Centralnej Rady Związków Zawodowych, Warszawa.

Przeclawski K., 1996, *Człowiek a turystyka*. Ablis, Kraków.

Przybylak D., 2003, *Uczestnictwo młodzieży w turystyce i krajoznawstwie*. [w:] Siwiński W., Tauber R. D., Mucha-Szajek E. (red.), *Czas wolny, rekreacja, turystyka, hotelarstwo, żywienie: (wyniki badań naukowych)*. Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu.

Siciński A. (red.), 1973, *Style życia w miastach polskich (u progu kryzysu)*. Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław.

Siciński A., 1978, *Styl życia: przemiany we współczesnej Polsce*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Sroczyński A., 1995, *Sport jako element stylu życia młodzieży akademickiej*. Monografie AWF, 318, Poznań.

Suchodolski B., 1990, *Styl życia w perspektywie filozoficznej*. Warszawa.

Wartecka-Ważyńska A., 2007, *Turystyka młodzieży i jej uwarunkowania*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.

Węgrzynowicz J., 1978, *Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze i inne stowarzyszenia jako organizatorzy czasu wolnego dla dzieci*. [w:] Przeclawski K. (red.), *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Winiarski R., Zdebski J., 2008, *Psychologia turystyki*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.

Wodejko S., 1997, *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*. Wyższa Szkoła Handlowa, Warszawa.

Zimbardo P.G., 1999, *Psychologia i życie*. PWN, Warszawa.